

IN MEMORIAM

JOSIP BROZ TITO

RAZVOJ MARKSISTIČKE TEORIJE, NAUKE, OBRAZOVANJA I KULTURE*

Savez komunista je uvijek shvatao značaj i ulogu marksističke teorije u svim fazama socijalističke revolucije. Kritičkom marksističkom analizom društvenih kretanja, Savez komunista je dolazio do naučnih saznanja o suštini društvenih procesa. Na toj osnovi utvrđivao je pravce daljeg razvitka revolucije, obezbjeđujući njen kontinuitet. Istovremeno tim saznanjima naoružavao je radničku klasu, čineći je svjesnim subjektom socijalističkog razvitka.

Rezultate koje smo postigli upravo posljednjih godina u razvijanju socijalističkog samoupravljanja i organizovanju čitavog društva na toj osnovi otvorili su nove, izvanredno značajne perspektive daljeg razvoja naše socijalističke revolucije. Oni ujedno predstavljaju jedan od najvećih dometa našeg marksističkog teorijskog stvaralaštva.

Teorijska vizija i praksa udruženog rada i političkog sistema socijalističkog samoupravljanja su krupni i dalekosežni koraci u socijalističkom razvoju. Oni se mogu porediti sa najznačajnijim ostvarenjima naše socijalističke revolucije uopće.

Marksistička misao i samoupravljanje

Ideja radničkog samoupravljanja predstavlja ugaoni kamen naučne teorije klasika marksizma. Naša socijalistička revolucija je zaslužna što je, i u praksi i u teoriji, reafirmisala tu veliku ideju koja je, kao što znamo, bila jedno vrijeme potisnuta i zaboravljena u radničkom pokretu. Time su revolucionarne i humanističke mogućnosti socijalizma dobile nove snažne podsticaje.

Doprinos naše revolucije marksističkoj teoriji i socijalističkoj praksi je daleko veći od same reafirmacije parole »fabrike radnicima«. Mi smo prvi započeli da gradimo socijalističko društvo u kome je samoupravljanje izašlo iz fabrika i obuhvatilo cjelinu organizacije društva.

Kao što se neprestano razvija naša socijalistička praksa, osvajajući nova područja ljudske slobode i stvaranja, isto tako se, zajedno s njom, mora razvijati i naša naučna, marksistička misao, koja neprestano obogaćuje naša saznanja o daljim putevima i preprekama socijalističkog razvoja.

* Dijelovi iz referata i završne riječi predsjednika Tita na XI kongresu Saveza komunista Jugoslavije (nap. ur.).

Mislim da naša marksistička misao treba mnogo više da istražuje karakter, faktore i razvoj socijalističkog društva i da sa stanovišta socijalizma, kao procesa socijalističke revolucije, pristupa teorijskoj analizi svih snaga, odnosa i procesa u našem društvu.

To se, prije svega, odnosi na oblast udruženog rada kao historijskog procesa koji vodi Marksovoj slobodnoj asocijaciji proizvođača, na područje političkog sistema, socijalističkog samoupravljanja, zatim na komunu kao složenu zajednicu radnih ljudi kao proizvođača, potrošača i političkih subjekata, u kojoj se najneposrednije povezuju privreda, obrazovanje i nauke, kultura, zdravstvo, socijalno staranje, itd.

Krupni teorijski zadaci predstoje nam i u marksističkom istraživanju razvoja intelektualnih djelatnosti i cjelokupne sfere ideološke nadgradnje. Neophodno je takođe naučno proučavanje problematike međunarodnih odnosa, prije svega politike nesvrstavanja i borbe za novi ekonomski poredak kao društvene osnove progresivnog preobražaja savremenog svijeta. Razumije se, u sklopu toga treba i dalje proučavati ulogu, zadatke i oblike djelovanja Saveza komunista kao vodećeg, usmjeravajućeg i kohezionog faktora našeg društva.

Želim posebno da naglasim da naša dosadašnja saznanja i sama socijalistička praksa pružaju teorijske osnove i određuju prvac teorijskih istraživanja ovih pitanja . . .

. . . Savez komunista Jugoslavije se uvijek zalagao i borio za slobodu stvaralaštva u nauci i umjetnosti. To temeljno opredjeljenje sadržano je i u Programu SKJ, koga smo se tokom protekle dvije decenije dosljedno pridržavali.

Međutim, i kada je riječ o slobodi stvaralaštva, mi nismo zadovoljni sa onim što smo postigli. Nema te slobode koja se ostvaruje bez borbe. I za što potpuniju slobodu naučnog i kulturnog stvaralaštva treba se neprekidno boriti, što je u prvom redu zadatak komunista naučnih i kulturnih stvaralaca. Jer, još uvijek unutar naučne i uopšte kulturne djelatnosti ima pojava da pojedine grupe, odnosno klanovi, radi svojih egoističkih interesa, ograničavaju stvaralaštvo, sprečavajući posebno afirmaciju mladih naučnih i kulturnih radnika. I često se, umjesto otvorene idejne borbe o teorijskih pitanjima, vodi zakulisana borba grupa i klanova za osvajanje monopolskih pozicija.

Savez komunista Jugoslavije je uvijek bio kritičan prema sebi i svom djelu. Zahvaljujući toj kritičnosti, mi smo obezbijedili kontinuitet naše revolucije, njeno neprekidno stvaralaštvo. Zato smo duboko zainteresovani za razvoj marksizma kao kritičke i revolucionarne teorije u Marksovom smislu. Negatorska kritika ne doprinosi progresivnom razvoju nego samo stvara konfuzije i demobilizuje. Smisao marksističke teorije i kritičke analize je da u apostojećem otkriva puteve i oblike daljeg revolucionarnog razvoja. U tome je upravo jedinstvo kritičnosti i revolucionarnosti marksizma.

Nauka i obrazovanje — faktori razvoja

U oblasti prirodnih, tehničkih i primijenjenih nauka istrajan i dugogodišnji rad stručnjaka i istraživača urodio je u priličnom broju disciplina, zaista vrijednim rezultatima. Neki od njih spadaju među vrhunske u svijetu.

tu. Riječ je o zaista velikim dostignućima koja su vidno doprinijela razvoju poljoprivrede, metalurgije, građevinarstva i nekih drugih oblasti. Ovakvom radu i požrtvovanom zalaganju naših naučnih radnika neophodno je pružati najširu društvenu podršku. Naročito je važno da se sistematski poboljšavaju uslovi za naučni rad kako bi se još snažnije razvile sposobnosti i inicijative onih darovitih ljudi koji imaju šta da daju razvoju naše nauke, a time i našeg društva u cjelini.

Međutim, takav odnos prema nauci nije još preovladavajući. U nekim oblastima, tako reći, i nema organizovanog istraživačkog rada. U velikom broju industrijskih grana, na primjer, koje zapošljavaju znatan broj radnika, a imaju istovrsnu ili sličnu proizvodnju i tehnologiju, malo se radi zajednički na unapređenju tehnoloških postupaka . . .

. . . Veoma je važno da se shvati da mi u našem socijalističkom samoupravnom društvu razvijamo nauku kao moć udruženih radnika, a ne kao sredstvo nekih sila otuđenih od njih. Djelujući na razvijanju jedinstva nauke, proizvodnje, obrazovanja i društvene prakse uopšte, mi se borimo za nauku koja će biti utoliko plodotvornija i slobodnija ukoliko bude prisnije vezana za radnog čovjeka i angažovana na njegovom oslobođenju.

Zato je idejna borba komunista u krčenju puteva ovakvom razvitku i osvjetljavanju njegovih ciljeva od presudnog značaja. U tom pogledu krupni su i njihovi politički zadaci na razbijanju tehnokratskih monopola i svih drugih otpora samoupravnom udruživanju svih oblasti ljudskog rada i stvaranja.

U razvoju obrazovanja i vaspitanja naša društvena zajednica je postigla krupne rezultate koji su ugrađeni u dostignuća njenog ukupnog socijalističkog samoupravnog razvoja. Sistem vaspitanja i obrazovanja obuhvata godišnje oko četiri i po miliona mladih i odraslih. Više od 90 odsto mladih poslije osnovne škole uključuje se u srednje usmjereno obrazovanje, a oko 47 odsto onih koji završavaju srednju školu nastavlja više i visoko obrazovanje . U republikama i pokrajinama danas postoji vrlo široka mreža škola i fakulteta. Poslije rata na višim i visokim školama diplomiralo je oko 650 hiljada studenata, a preko 20 hiljada kadrova steklo je magistraturu ili doktorat nauka. Sada u zemlji radi 18 univerziteta, odnosno visokoškolskih centara sa preko 300 viših škola i fakulteta, i više od 400 hiljada studenata, što nas već nekoliko godina stavlja među prve u svijetu po broju studenata u odnosu na broj stanovnika.

Na osnovama idejno-političkih stavova Desetog kongresa, otpočeo je proces kvantitativnih promjena u vaspitanju i obrazovanju u cilju njihovog samoupravnog udruživanja u jedinstveni sistem udruženog rada. U razdoblju između dva kongresa pokretane su idejno-političke i društvene akcije, organizatorski i stručni rad u svim republikama i pokrajinama, što je već dalo rezultate.

Učvršćena je marksistička idejno-vaspitna orijentacija, ne samo uvođenjem novih predmeta marksističkog obrazovanja, nego i nastojanjima da ona prožima cjelokupan vaspitno-obrazovni rad od osnovnih do visokih škola. Usmjerenim obrazovanjem otklanjaju se određeni nedostaci ranijeg vaspitno-obrazovnog sistema koji su bili jedan od izvora socijalnih razlika. Sastavni dio preobražaja usmjerenog obrazovanja je intenzivan rad na

izradi novih nastavnih programa, u čemu pored prosvjetnih i naučnih radnika sve više učestvuju i kadrovi iz materijalne proizvodnje, privrednih komora i slično.

Društvenu akciju na socijalističkom samoupravnom preobražaju vaspitanja i obrazovanja prati sukobljavanje nove prakse s žilvim tradicijom i građanskim koncepcijama ovih djelatnosti, što se izražava i u širenju nevjerice u promjene koje donosi reforma obrazovanja. Mora se imati u vidu da se nacionalizam, tehnokratizam, dogmatska shvatanja i druge anti-samoupravne pojave u obrazovanju sada ispoljavaju upravo u odbrani starih koncepcija. Zato je neprestana idejna borba sastavni dio široke društvene akcije i stručnog rada na reformi.

Dosljedno sprovođenje principa neprekidnog obrazovanja tokom čitavog radnog vijeka, zahtijeva da se tome, više nego do sada, prilagode cjelokupna organizacija i sistem obrazovanja, škole i fakulteti, ali i organizacije udruženog rada u privredi, nauci i drugim djelatnostima.

Procesima povezivanja obrazovanja i rada i prevazilaženja tradicionalne zatvorenosti vaspitno-obrazovnih institucija može mnogo da doprinese smjeli i odlučniji uključivanje uzdignutih stručnih i istraživačkih kadrova, kako iz materijalne proizvodnje, tako i iz društvenih djelatnosti u vaspitno-obrazovni proces. Ima, međutim, pojava da se od njih traži formalno posredovanje akademskih titula ili prosvjetnih zvanja, bez obzira na njihove stvarne sposobnosti, dok u isto vrijeme, u mnogim školama i na fakultetima, nema dovoljno stručnih kadrova za nastavni rad.

Dosadašnji rezultati u marksističkom obrazovanju i suštinski ciljevi reforme zahtijevaju demokratizaciju u izradi programa i udžbenika svih, a posebno društvenih nauka. U stvari, našim demokratskim odnosima najviše bi odgovaralo kada bismo uveli običaj da značajnija marksistička djela, važniji udžbenici iz marksizma, kao i prijedlozi nastavnih programa, budu predmet široke javne diskusije.

Savez komunista i omladinske organizacije moraju još istrajnije i organizovanije raditi na jačanju samoupravnih prava učenika i studenata. Aktivna uloga učenika i studenata sastavni je dio reforme obrazovanja i vaspitanja.

Savez komunista će se i dalje zalagati da se radnicima u oblasti vaspitanja i obrazovanja osigura jednak društveno-ekonomski položaj sa radnicima u materijalnoj proizvodnji i drugim oblastima udruženog rada. A to se postiže dosljednim razvijanjem slobodne razmjene rada, koja treba da podstiče vrednovanje rezultata obrazovnog i vaspitnog rada u skladu sa njihovim doprinosom materijalnom, društvenom i kulturnom napretku.